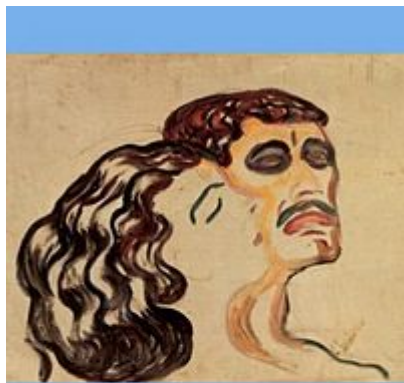

והוא האור

לאה גולדברג
והוא האור

עטיפת הספר

מידע כללי

מאת לאה גולדברג

שפת עברית

המקור

סוגה רומן

תורגם אנגלית

לשפות

הוצאה

הוצאה ספרית פועלים

שנת 1946

הוצאה

קישורים חיצוניים

הספרייה <https://beta.nli.org.il/h/002512086>

הלאומית https://beta.nli.org.il/he/items/NNL_ALEPH002512086/NLI

https://beta.nli.org.il/he/items/NNL_ALEPH001300349/NLI

https://beta.nli.org.il/he/items/NNL_ALEPH001328709/NLI

https://beta.nli.org.il/he/items/NNL_ALEPH001328709/NLI

https://beta.nli.org.il/he/items/NNL_ALEPH001328709/NLI

(8709/NLI)

והוא האור הוא רומן בעל יסודות אוטוביוגרפיים מאת לאה גולדברג, שראה אור בשנת 1946 בהוצאת ספרית פועלים. בשנת 2005 יצאה מהדורה מחדשת שלו בהוצאת הספרייה החדשה. שם הספר לקוח משירו של ר' משה אבן עזרא "הקיצתי תנומת רעיוני", והוא משמש גם מוטו לרומן:

"והוא האור אשר ילך ויאור / ימי נוער ויוסיף עת זקוני,
ואילו לא יהי מסוד מאורו – / אזי יסוף ספות כוחי וְשָׁנִי."

תוכן עניינים

תוכן הספר

ניתוח ספרותי

לקריאה נוספת

קישורים חיצוניים

הערות שוליים

תוכן הספר

נורה קריגר, סטודנטית בת 20, לומדת ארכאולוגיה של המזרח הקדום באוניברסיטת ברלין ומסיימת שנת לימודים ראשונה. נורה מסבירה את עניינה בארכאולוגיה בשאיפה "לראות את הדברים לרחבם ולעומקם"^[1] וברצון לחיות חיים שאינם קיימים עוד. בקיץ 1931 היא חוזרת לחופשה בת שבועיים בבית הוריה שבליטא. במקביל, חוזרים לעיירה שני אנשים נוספים. אחד, ארין אלברט שנולד בעיירה אבל עזב, וחי ב-25 השנים האחרונות בקליפורניה שבה יש לו חנות לטבק. חידה גדולה עוטפת את הסיבות לחזרתו. ארין היה חבר נעורים של אביה ונורה נהלה אתו חליפת מכתבים ממושכת.

השני, הוא אביה של נורה שחוזר לאחר תקופת אשפוז בבית החולים. האב היה אדריכל ואיש חברה מקובל, הפך לחולה נפש והיה מטרה לגיחוך ולעג שעינו את נורה בבית הספר.^[2] מחלת הנפש שלו הביאה להתקפי אלימות כלפי אשתו ובתו. האירוע שהביא למחלתו של האב קרה בעת שהמשפחה חזרה למולדתה מחסיה בשיירת פליטים ב-1919 ונעצרה בגבול ליטא. חיילי המשמר הליטאי כלאו ועינו אותו בהאשמתם אותו כ"מרגל בולשביסטי"^[3].

"יום-יום, עשרה ימים בזה אחר זה, הוציאוהו כביכול להורג. עשרה ימים רצופים נמשך המשחק הזה. והאיש נשבר. אז שמעה אותו נורה לראשונה בוכה בקול דק, נשיי, מתייפח. והתחנונים הנואשים בקולה של האם: 'למען הילדה ביקשתיך, למען הילדה'... בשוכם, כלאוהו בבית הסוהר. משם לא היתה עוד דרך אלא לבית החולים ההוא".^[4]

הסבל שהסבה מחלת האב למורה, מתבטא בצעקתה "אין לי אב! אבי מת!", בתגובתה לשאלת שכנה היהודי ברכבת על אודות משפחתה.^{[3][5]} אמה של מורה מצליחה לנצל את שובו של בעלה הביתה כדי לממש את תביעת הגירושין שלה, לאחר שנים רבות של סבל רב. הוריה של לאה גולדברג עצמה, אברהם וציפה גולדברג, התגרשו ביוני 1931, וגם הוריה של מורה עשו זאת טרם שובה לחופשת הקיץ. האם מצפה בחשש לתגובת בתה, אולם היא מאשרת את פעולתה.^[6] עם בואה של מורה היא ואמה נוסעות לחופשה ומתאכסנות בפנסיון ביער.^[7] מורה מעריצה את אמה על יכולתה לשוות לחדר העלוב בפנסיון צורה נעימה, על האצילות, הרגישות ויכולת עזרתה לזולת.^[8]

פגישתה של מורה עם כל הדמויות הללו ועם הסביבה שעזבה, החברים, המשפחה והשכנים, מהווים את התפאורה לרומאן ביכורים זה, ומעמתת אותה עם ניסיונותיה לברוח מגרלה ומעמה. את אלברט ארין היא לא ראתה מעולם, ופגשה לראשונה פנים אל פנים לאחר שחזרה לבית הוריה, על סיפון ספינת-טיול קטנה השטה בין העיר ואתרי המפוש על שפת הנהר.^[9] ארין מגלם בעיני רוחה דמות אגדית ואפופת הילה שמגיע מהעולם החדש. מורה עיצבה את דמותו על פי חליפת המכתבים שביניהם ועל פי שאיפותיה האישיות. היא מתאהבת בדמות זו שבדמיונה עוד בטרם שנפגשה עמו. זאת אף על פי שגילו קרוב יותר לגילו של אביה ומחשבותיו ומושגיו שונים מאוד משלה. האהבה לארין היא חלק מן החלום רומנטי של מורה, לחיות חיים אחרים.

לקראת סוף הספר מסתבר שארין אינו בדיוק מה שנורה שיערה ודמיינה, במהלך הסיפור מתחוויר למורה כי לארין מאפיינים "יהודיים-גלותיים" קלאסיים, וכי הוא דומה במידה רבה לאביה. היא מבינה שדמותו כפי שהיא ציירה לעצמה, והאידיאליזציה של אדם שאינו חף מפגמים אינה אמיתית. מורה מסיימת את חופשתה וחוזרת לברלין מעט בוגרת יותר ושלמה יותר עם עצמה.

באמצע העשור הראשון של המאה ה-21, עובד הרומן "והוא האור" למונדדרימה, שיצרו מרגלית סטנדר וזאב דר וביצעה עירית שילה.^[10]

ניתוח ספרותי

הרומן כולל מוטיבים אוטוביוגרפיים מובהקים.^[11] לאה גולדברג לא נישאה, ויש טענה שהיא חששה מפני מחלת הנפש התורשתית שממנה סבל אביה. חייה היו רצופים בשורת אהבות חסרות סיכוי, ובשיריה ביטאה רגשי אהבה לא מושגת.

עם פרסומו של הרומן בשנת 1946 הוא לא התקבל לא בקרב קהל הקוראים ולא אצל המבקרים, האחרונים טענו שהספר "נטול אמירות משמעותיות בנוגע לדור הצעירים היהודי".^[12]

הספר רצוף בשיחות שנורה מנהלת עם סביבתה: אמה שהתגרשה, אביה הלוקה בנפשו, דודתה העוזרת לכולם, ארין, חברה שלמדו אתה בגימנסיה, עוזרת-הבית ואחרים. שיחות אלה מציינות תמונה של חברה זעיר בורגנית שטחית, המחשיבה כסף והשכלה, אולם בזה לעובדים במלאכת-כפים. האנשים עסוקים כל הזמן בביקורים חברתיים אחד אצל השני, בשיחות שבהן העיקר הם דברי רכילות קנאה וקטנות מוחין, אנשים שטחיים ללא שאר רוח. מורה חולמת להתרחק מכול זה ולהשתחרר מחוחות העבר, ועושה זאת בעזרת לימודיה בברלין הרחוקה, וחלומותיה על חיים בארץ ישראל.^[11]

דמותו של היהודי הנרפה, הסביל והגלותי דוחה בעיניה, והיא משתקקת לדמות יהודית חדשה, חזקה יצרנית ואוניברסלית. בספר אפשר למצוא שאיפות אלו בתיאור המפגש של מורה ברכבת עם יהודי זקן וחפא שוודי. הבוז המוסתר שלה כלפי היהודי, שמעורר בה בחילה ומחנק עומד ביחס הפוך להערצה שלה לקוסמופוליטיות של הרופא.

העלילה נושאת בשורה שמצליחה להיות רלוונטית גם היום, כשישים השנה אחרי. השאיפה להתחדש ולזנוח ולשנות את עולם המושגים של הדור הקודם היא שאיפתו הנורמטיבית של כל דור צעיר. אולם ההתחדשות הזאת, האור הזה, כפי שהוא נקרא בפי המחברת, "מהלך דבוק וחבוק עם חושך גדול". ייתכן שבשינוי של הערכים הישנים, ימצא בדיוק אותו

החושך אותם פחדים החולשות והמחלות שמהם שואפים המשנים להפטר. הרצון לברוח מהעבר מביא עמו גם היסוסים בנוגע לסיכויי הצלחת ההתחדשות הזאת כביכול, ותהיות באשר מחירה.^[13]

באמצעות כתביה של לאה גולדברג, ניתן להבין ולנתח טוב יותר את הגורמים והסיבות למצבה, מאשר ביומניה של לאה גולדברג עצמה. תהיות נפשה של נורה וגרלה של נורה, מובנים יותר דרך הסיפור.^[14] היצירה החלה להכתב בשנת 1941 בעקבות משבר השואה והייתה מעין פסיכואנליזה ותרפיה עצמית. זהו מעין מכתב פרידה מעולם שאמנם היה דחוי בעיניה אולם הוא מואר באור הרחמים.^[15]

לקריאה נוספת

- תמר ס. הס, "ענשם של בעלי-דמיון": על "והוא האור", התקבלות, ציונות ומיגדר', בתוך: יהודית בר-אל, יגאל שורץ ותמר ס. הס (עורכים), **ספרות וחברה בתרבות העברית החדשה: מאמרים מוגשים לגרשון שקד**, בני ברק: הקיבוץ המאוחד; ירושלים: כתר, 2000, עמ' 274–286
- מנחם פרי, "הערות על 'והוא האור'" - אחרית דבר לרומן, הספריה החדשה, 2005, עמ' 221–232

קישורים חיצוניים

- הספר "והוא האור" (http://simania.co.il/bookdetails.php/?item_id=6524), באתר "סימניה"
- והוא האור - לאה גולדברג (<http://www.newlibrary.co.il/product?c0=12901&bsp=12838>), באתר "הספריה החדשה"

הערות שוליים

- ↑ לאה גולדברג, **והוא האור**, פרק ב: היער, עמ' 82.
- ↑ לאה גולדברג, **והוא האור**, פרק ג: הנערה והמוות, עמ' 132-133.
- ↑ גדולי הרוח והיצירה בעם היהודי / לאה גולדברג מאת: חמוטל בר-יוסף תשע"ג - 2012 עמ' 32 (<http://www.kotar.co.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=98474336#57.3136.6.fitwidth>)
- ↑ לאה גולדברג, **והוא האור**, פרק א: הרכבת חוזרת הביתה, עמ' 25.
- ↑ לאה גולדברג, **והוא האור**, פרק א: הרכבת חוזרת הביתה, עמ' 13.
- ↑ גדולי הרוח והיצירה בעם היהודי / לאה גולדברג מאת: חמוטל בר-יוסף עמ' 37 (<http://www.kota.co.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=98474336#57.3136.6.fitwidth>)
- ↑ לאה גולדברג, **והוא האור**, פרק ב: היער, עמ' 45.
- ↑ גדולי הרוח והיצירה בעם היהודי / לאה גולדברג מאת: חמוטל בר-יוסף עמ' 41 (<http://www.kotar.co.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=98474336#57.3136.6.fitwidth>)
- ↑ לאה גולדברג, **והוא האור**, פרק ב: היער, עמ' 40.
- ↑ והוא האור (<http://www.habama.co.il/Pages/Event.aspx?Subj=1&Area=1&EventID=882>) (5), באתר "הבמה" (<http://www.habama.co.il>)
- ↑ מרב וידילוביץ', תיאטרון "קרוב" מציג: פסטיבל החורף (<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L,3039569,00.html>), באתר [ynet](https://www.ynet.co.il), 31 בינואר 2005
- ↑ מאיר עוזיאל, האור הגדול של לאה גולדברג (http://www.bac.org.il/literature-and-poetry/arti_cle/haavr-hagdvl-shl-laha-gvldbrg), באתר האינטרנט של בית אבי חי, 11 בדצמבר 2008
- ↑ מיכאל גלזמן, "מדוע אינני יכולה להיות אני בלבד, אני בלי השתייכות" (<https://www.haaretz.co.il>) (1/1.1090505), באתר [הארץ](https://www.haaretz.co.il), 12 במרץ 2006
- ↑ דוקא טוב ליהודים (<http://news.walla.co.il/?w=/845543>), באתר [וואלה! NEWS](https://www.walla.co.il), 19 בינואר 2006
- ↑ והוא האור - לאה גולדברג (<http://www.newlibrary.co.il/product?c0=12901&bsp=12838>), באתר "הספריה החדשה"

15. : גדולי החח והיצירה בעם היהודי / לאה גולדברג מאת: חמוטל בר-יוסף עמ' 224 (<http://www.kot>)
(ar.co.il/KotarApp/Viewer.aspx?nBookID=98474336#57.3136.6.fitwidth)

דף זה נערך לאחרונה ב־15:53, 29 במרץ 2020.

הטקסט מוגש בכפוף לרישיון [Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/) ייחוס-שיתוף זהה 3.0; ייתכן שישנם תנאים נוספים. ר' את תנאי השימוש לפרטים.